

УДК 340.12

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2021.4.19>**О. В. Настасійчук**помічник голови суду
Чернівецького окружного адміністративного суду

ПЕРЕХІД ВІД ІМПЛІЦИТНОЇ ДО ЕКСПЛІЦИТНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ ОЦІНОК: КАРЛ ЛАРЕНЦ, КЛАУС-ВІЛЬГЕЛЬМ КАНАРИС, ТОМАС РІМ

У статті йдеться про перехід від імпліцитної юриспруденції оцінок до експліцитної в рамках школи К. Ларенца, причому виклад результатів відповідного аналізу є її метою.

Для досягнення поставленої мети розглядаються питання, по-перше, про два типи правової оцінки, по-друге, про імпліцитність і експліцитність юриспруденції оцінок як ступені її раціональності, по-третє, про характеристику юриспруденції оцінок К. Ларенца, К.-В. Канаріса та Т. Ріма з погляду її раціональності, по-четверте, про оптимальний предмет рецесії юриспруденції оцінок.

У першому випадку на основі розрізнення закритих і відкритих нормативних систем вводиться поняття закритої і відкритої правової оцінки. Далі демонструється, що юриспруденція оцінок в школі К. Ларенца є відкритою (вільною, конструктивною і продуктивною) правовою оцінкою.

*У другому випадку відзначається, що імпліцитність і експліцитність є ступенями раціональності права (відповідно мінімальним і максимальним). Тут констатується, що раціональність права має два аспекти, в основі розрізнення яких перебуває традиційна кореляція *interpretatio – applicatio* (тлумачення – застосування права) або відношення питання права (*quaestio juris*) – субсумція (юридичний силлогізм).*

У третьому випадку доведено, що в частині питання права істотного переходу від імпліцитної юриспруденції оцінок до експліцитної у К. Ларенца, К.-В. Канаріса, Т. Ріма не відбувається, проте такий перехід безсумнівно має місце у Т. Ріма в тій частині, яка стосується субсумції.

У четвертому випадку висловлюється позитивне ставлення до можливості рецесії юриспруденції оцінок в Україні і пропонується взяти за основу юриспруденцію оцінок у формі, запропонованій Т. Рімом, із залученням окремих здобутків К. Ларенца і К.-В. Канаріса.

Ключові слова: Карл Ларенц, юриспруденція оцінок, раціональність права, питання права, субсумція.

Відкритість права – це питання, яке цікавить юристів принаймні відтоді, відколи виникає ідея справедливості. Доречну відповідь на нього пропонує так звана юриспруденція оцінок, яка репрезентується переважно школою Карла Ларенца, в рамках якої така юриспруденція розвивається до наших днів. Цей розвиток являє собою перехід від імпліцитного стану праворозуміння, яке стосується субсумції, у К. Ларенца до експліцитного у Т. Ріма. Аналіз і демонстрація того, як відбувається такий перехід становить **актуальну тему** для дослідження, оскільки він має універсальне значення.

Стан дослідження проблеми характеризується великим ступенем невизначеності, оскільки імена К. Ларенца, К.-В. Канаріса і Т. Ріма в Україні є маловідомими, хоча про перші два із них досить докладні відомості ще

в 60-70-ті роки минулого століття можна було почерпнути із робіт В.В. Лазарєва [1, с. 45-46 та ін.], а пізніше у Г. Кленнера [2, с. 295]. В наші дні питаннями юриспруденції оцінок – так чи інакше – займаються такі вчені, як: С.І. Максимов (правова реальність), Н.А. Гураленко, В.С. Бігун (судова діяльність), М.І. Козюбра, П.М. Рабінович (правова оцінка), С.П. Рабінович (чинність права), С.П. Погребняк, О.О. Уварова (правові принципи); Д. Бочаров (правозастосовча діяльність), Р. Алексі, Я. Шрьодер, Й. Рюкерт, Б. Рютерс та ін. Водночас потрібно сказати, що винесене в заголовок питання про перехід від імпліцитної юриспруденції оцінок до експліцитної ще не привертало до себе уваги.

Мета статті – виклад результатів аналізу окремих особливостей переходу від імпліцитної

юриспруденції оцінок до експліцитної в рамках школи К. Ларенца.

Для досягнення поставленої мети ми розглянемо питання, по-перше, про два типи правової оцінки, по-друге, про імпліцитність і експліцитність юриспруденції оцінок як ступені її раціональності, по-третє, про характеристику юриспруденції оцінок К. Ларенца, К.-В. Канаріса та Т. Ріма з погляду її раціональності, по-четверте, про оптимальний предмет рецепції юриспруденції оцінок.

1. Юриспруденція оцінок – це ідея, яка активно розвивається різними авторами в Німеччині з тридцятих років минулого ХХ століття до наших днів в рамках наукової школи К. Ларенца та поза рамками цієї школи. Так, сам термін «юриспруденція оцінок» (*Wertungsjurisprudenz*) був запропонований не К. Ларенцом, а в 1931 році Г. Штолем [3, с. 230], який до згаданої школи не належав. Водночас саме ім'я К. Ларенца, і певною мірою його учнів, в наші дні найтісніше асоціюється з юриспруденцією оцінок, тоді як інші автори немов відступають на задній план.

Юриспруденція оцінок постає як продовження тенденцій, які виникають на самому початку ХХ століття (докладно про це див. статтю Й. Рюкерта «Від «вільного права» до вільної «юриспруденції оцінок» – історія, сповнена легендами» [3], яка спеціально розглядає це питання), коли різні наукові напрямки починають знову досліджувати питання відкритості нормативної системи, яке, однак, було відоме навіть стародавнім грекам і римлянам (теорія статусів Гермагора [4, с. 74, 181 та ін.], в якій другий статус (*status definitivus*) ґрунтується на ідеї закритості, а третій (*status qualitatis*) – на ідеї відкритості права, чи риторика в цілому (Цицерон, Квінтіліан [5, с. 135-140] та ін.), до якої ця теорія належить). Під відкритістю нормативної системи розуміється ситуація, коли така система не містить відповідей на всі питання, які ставить перед суддею життя, або містить такі відповіді, які є вкрай несправедливими (формула Радбруха), тобто йдеться про стан справ, який прийнято називати суддівським правознаходженням *praeter legem* і *contra legem*, тобто відповідно про правознаходження поряд і всупереч закону.

Перші відповіді на такі питання, особливо питання правознаходження *praeter legem*, були надані в рамках ранньої соціологічної юриспруденції (Є. Ерліх, Е. Фукс та ін.), одним із напрямків якої була так звана юриспруденція інтересів

(Ф. Гекк та ін.), до якої, до речі, в пізній період своєї творчості доєднався і Є. Ерліх [6, с. 127 та ін.]. Рання соціологічна юриспруденція, як вважається (К. Рібшлегера) [7, с. 106-109], не надала до 30-х років ХХ століття задовільних в методологічному плані відповідей на питання про те, як потрібно поводитися з відкритим (вільним) правом. Юриспруденція оцінок немов підхоплює естафетну паличку у насамперед юриспруденції інтересів (про відношення юриспруденції оцінок, юриспруденції інтересів, а також юриспруденції понять див. [8, с. 109-139]) і намагається надати взагалі, якщо погодитися з оцінкою К. Рібшлегера, або принаймні кращу, як нам здається, хоч і неповну, часткову відповідь.

Відкрита правова оцінка є водночас конструктивною, вільною і продуктивною в тому сенсі, що суддя мусить сконструювати нову правову норму, зробити це вільно і продуктивно, а не поклатися на конструкцію законодавця, зв'язаність волею законодавця і на репродукцію запропонованої ним правової норми. Далі нас буде цікавити тільки відкрита правова оцінка, однією із форм якої якраз і є юриспруденція оцінок К. Ларенца, в аспекті раціональності такої юриспруденції.

2. Для аналізу раціональності юриспруденції оцінок введемо розрізнення імпліцитності і експліцитності як відповідно мінімального та максимального ступеня раціональності. Чи не єдиним прикладом ірраціональності юриспруденції оцінок могла б бути її тривіальна суперечливість, тобто або суперечність в частині модальної характеристики правової норми (наприклад, щось дозволено і заборонено водночас), або в частині змісту правового наслідку (водночас щось потрібно робити і не робити) тощо.

Викладене вище дозволяє говорити про належний розвиток юриспруденції оцінок тоді, коли відбувається перехід від імпліцитної юриспруденції оцінок до експліцитної. Такий перехід можливий в двох аспектах, якщо взяти до уваги традиційну кореляцію *interpretatio* – *applicatio* [9, с. 59] (тлумачення – застосування права) або відношення питання права (*quaestio juris*) [10, с. 266] – субсумція (юридичний силогізм) (про співвідношення цих понять див. [11, с. 26]). Це пояснюється тим, що юриспруденція оцінок має своїм предметом якраз дві взаємопов'язані проблеми: питання права як таке, з одного боку, і застосування права в цілому, з іншого.

Наповнити конкретним змістом запропоноване розрізнення можна шляхом доповнення і узагальнення запропонованого Р. Алексі

(і Р. Дворкіним) розрізнення так званих правил і принципів. У своїй програмній статті «Логічний аналіз юридичних рішень» Р. Алексі констатує, що в контексті утворення нової правової норми можливе таке відношення правил і принципів: правила – правила, принципи – правила [12, с. 32-33]. Так, в останньому випадку «федеральний конституційний суд обґрунтовує шляхом зважування благ нову універсальну норму, під яку може бути субсумований випадок» [12, с. 32].

Правила – це узагальнено закриті правові норми, а принципи – відкриті. В такому разі можна, з одного боку, говорити про а) відношення закриті правові норми – закриті правові норми та б) відношення відкриті правові норми – закриті правові норми. Ці два типи відношень можна доповнити третім типом: відкриті правові норми – відкриті правові норми. Всі ці відношення можна розуміти не генезисно, а ініціально-фінально.

Відношення а) і б) ми будемо називати експліцитним, а відношення в) – імпліцитним. Тепер на основі такого розуміння і термінології покажемо, як насправді відбувається розвиток юриспруденції оцінок в рамках школи К. Ларенца.

Відзначимо, що субсумцію можна характеризувати як імпліцитну і як експліцитну в залежності від того, яким – імпліцитним чи експліцитним – є так званий більший засновок юридичного силогізму. Так, можливість використання відкритих правових норм в дедуктивній схемі, тобто в рамках субсумції, показали в 1982 році Г.-Й. Кох і Г. Рюссманн у своїй роботі «Вчення про юридичне обґрунтування: вступ до основних проблем правової науки» [13, с. 67 і далі]. Цю позицію свідомо не сприймає К. Ларенц [14, с. 157] і, як здається, К.-В. Канаріс.

Все ж ми будемо вважати, що субсумція має тільки експліцитний характер і у випадку застосування закритих і у випадку застосування відкритих правових норм. А це буде означати, що розвиток від імпліцитної до експліцитної юриспруденції оцінок – це розвиток відкритих правових норм до можливості застосування їх у формі субсумції, тобто розвиток у сенсі Г.-Й. Коха і Г. Рюссманна.

Водночас потрібно звернути увагу на те, що субсумція може бути використана як модель для пояснення застосування права в цілому (загальна субсумція), а також на індивідуальному рівні, насамперед під час застосування

норм-дефініцій (індивідуальна субсумція). Така функціональна розбіжність буде нами врахована далі, при цьому ми будемо вважати власне експліцитною юриспруденцією оцінок тільки юриспруденцію оцінок, яка визнає – так чи інакше – можливість застосування відкритих правових норм у формі субсумції.

3. До школи К. Ларенца належать К.-В. Канаріс, Й. Грушка, Д. Леєнен, Ю. Прьолсс, Т. Рім та ін. Саме останній автор зробив рішучі кроки на шляху від імпліцитної юриспруденції оцінок до експліцитної.

Розпочинається цей шлях в далекі двадцять роки ХХ століття, коли молодий К. Ларенц захопився творчістю Р. Штамлера, насамперед його «Теорією правової науки», в якій, до речі, докладно викладене поняття юридичного силогізму і субсумції [15, с. 599-601, 640, 672 та ін.], – проте з часом переконався, що неокантіанський підхід Р. Штамлера є надто формальним і зацікавився неогегельянський підходом Ю. Біндера, який К. Ларенц розвивав до останніх своїх днів, оскільки доля йому це дозволила, з одним істотним доповненням – не заміною (!) – , яке мало місце в кінці 60 років минулого століття і полягає і зацікавленні філософською герменевтикою Г.-Г. Гадамера.

К. Ларенц опублікував низку статей і монографій, які стосуються філософії права, методології права і цивільного права, серед яких потрібно виділити «Методологію правової науки», перше видання якої мало місце в 1960 році [16], а останнє прижиттєве в 1991 [14]. К.-В. Канаріс в 1995 році опублікував скорочене *post mortem* видання, яке містить тільки систематичну частину без історико-критичної [17].

Положення, які нас цікавлять, містяться в систематичній частині, у 5 главі «Методи суддівського дальшого творення права» та 6 главі «Утворення поняття та системи в юриспруденції». Особливістю 5 глави є те, що в ній немає ніякої схеми, яка дозволила б зрозуміти, як все ж таки здійснюється відкрита правова оцінка, на відміну від закритої правової оцінки, про яку йдеться в гл.гл. 3 та 4 і для якої К. Ларенц використовує, з деякими модифікаціями, традиційну – відому і Р. Штамлеру [15, с. 664] – схему [8, с. 271-277]: більший засновок (питання права), менший засновок (питання факту), субсумція (правова кваліфікація), висновок (правовий наслідок).

Найбільш характерним прикладом існування відкритих правових норм в юриспруденції оцінок К. Ларенца є поняття типів, про які гово-

риться в гл. 6. в підрозділі «Типи і ряди типів» [14, с. 460-473]. Провідна ідея К. Ларенца полягає в тому, що результатом правової оцінки на нормативному рівні як такому, тобто на рівні тільки питання права, є утворення відкритої правової норми. Типові норми є відкритими нормами як на початку утворення, так і в його кінці (див. запропоноване вище відношення відкрита правова норма – відкрита правова норма, або, в термінології Р. Алексі, відношення принцип – принцип). Це свідчить, що перший крок виявляється імпліцитним в запропонованому нами розумінні.

К.-В. Канаріс був, мабуть, найулюбленишим учнем К. Ларенца, що виявляється в тому, що саме він був, як говорилося вище, *post mortem* редактором «Методології правової науки» (1996). К.-В. Канаріс є автором двох дисертаційних робіт, монографій і низки цікавих статей. Промоційна і габілітаційна роботи називаються відповідно «Встановлення прогалін в законі: методологічні студії передумов і меж суддівського дальшого правотворення *praeter legem*» (1964/1983) [18; 19] і «Системне мислення і поняття системи в юриспруденції, розвинуте на прикладі німецького приватного права» [20]. Саме вони і будуть становити для нас спеціальний інтерес далі.

Аналіз цих робіт свідчить, що К.-В. Канаріс підтримує в цілому імпліцитне розуміння нормоутворення і принципово нічого не змінює в цьому, про що свідчить, зокрема, той факт, що він не вніс ніяких істотних змін в главу 4, хоча в інших місцях зміни і доповнення були зроблені. Те саме стосується і Т. Ріма, оскільки поняття оцінки (*Wertung*) винесене вже в заголовок його монографії-дисертації «Зважувальні рішення в практичному правозастосуванні: аргументація, доказ, оцінка» (2006) [21].

Отже, як проміжний підсумок потрібно сказати, що на рівні питання права юриспруденція оцінок залишається на імпліцитному рівні, тобто на рівні відкритих правових норм, або принципів в термінології Р. Алексі, і про розвиток, про який йдеться в заголовку цієї статті, говорити не можна.

Зовсім інша річ має місце в частині, яка стосується субсумції. Так, у К. Ларенца можна знайти твердження про те, що відкриті правові норми і субсумція – це несумісні речі (див. вище). Причому він не пропонує ніякої іншої настільки ж важливої схеми, яка пояснює, як це має відбуватися.

Що стосується К.-В. Канаріса, то здається, що він дотримується в цьому питання підходу

К. Ларенца, оскільки в його згаданих вище дисертаціях не вдається знайти відповідного твердження, яке суперечило б підходу К. Ларенца.

Зовсім інша ситуація має місце у Томаса Ріма, який є учнем К.-В. Канаріса, тобто опосередкованим учнем К. Ларенца. Його робота «Зважувальні рішення» є останнім словом в розвитку юриспруденції оцінок К. Ларенца. Виникає питання, про яку форму субсумції – загальну чи індивідуальну – йдеться у Т. Ріма в контексті застосування відкритих правових норм.

Ця робота має такий план [21, с. X-XVIII]: § 1 Вступ, § 2 Зважувальні рішення в процесі правозастосування, § 3 Структура раціонального зважування, § 4 Тягар зважування, § 5 Контроль зважувальних рішень, § 6 Компетенція щодо зважування, § 7 Резюме істотних результатів, Список літератури, Предметний покажчик. Якщо звернути увагу на зміст § 2: I. Субсумція і зважування; II. Правова норма як вихідний пункт, III. Утворення більшого засновку, IV. Виявлення обставин справи, V. Субсумція обставин справи під більший засновок, VI. Резюме, – який репрезентує хід викладу в дисертації Т. Ріма зважувальних (деліберативних) питань, то відразу впадає в очі, що субсумція і зважування – а це один із елементів юриспруденції оцінок і у К. Ларенца («зважування благ») – амальгамуються, нерозривно зливаються. Це дозволяє узагальнено сказати, що юриспруденція оцінок може бути сумісною із загальною субсумцією. Тобто Т. Рім заперечує тезу К. Ларенца про неможливість застосування відкритих правових норм у формі субсумції як загальної моделі.

Що стосується індивідуальної субсумції, то ситуація тут складніша. Докладний аналіз відповідних місць свідчить про те, що Т. Ріму добре відомий підхід Г.-Й. Коха і Г. Рюссманна [21, с. 1, 12, 17 та ін.] і він його в цілому і загалом сприймає, про що говорить, наприклад, така теза: «Типові поняття – це ... правові поняття, які зазвичай не можуть бути конкретизовані у вигляді закритих – тобто таких, що складаються тільки з дескриптивних ознак фактичного складу, – більших засновків, а які залишають елемент оцінки у більшому засновку, який в рамках субсумції робить потрібним різнобічне зважування (або відповідно оцінку) усіх обставин окремої справи» [21, с. 16].

Отже, у підсумку можна твердити, що в частині питання права істотного переходу від імпліцитної юриспруденції оцінок до експліцитної у К. Ларенца, К.-В. Канаріса, Т. Ріма не відбувається, проте такий перехід безсумнівно

має місце у Т. Ріма в тій частині, яка стосується субсумції.

4. Викладене вище дозволяє позитивно ставитися до можливості рецепції юриспруденції оцінок в Україні. В такому випадку за основу потрібно взяти юриспруденцію оцінок у формі, запропонованій Т. Рімом, із залученням окремих здобутків К. Ларенца і К.-В. Канаріса. Водночас питання про можливість використання в рамках юриспруденції оцінок К. Ларенца загальної і індивідуальної субсумції може спонукати до подальшого її розвитку у сполученні з теорією юридичної аргументації.

Висновки. Викладене вище підтверджує нашу тезу про перехід від імпліцитної юриспруденції оцінок до експліцитної в рамках школи К. Ларенца, на основі аналізу якого можна сказати, що:

1. «Методологія правової науки» К. Ларенца не містить ніякої силогістичної основи для юриспруденції оцінок, причому це є свідомим вибором К. Ларенца. Те саме в цілому можна сказати і про роботи К.-В. Канаріса. Цей факт, а також визнання можливості раціональної реалізації відкритих правових норм говорить про експліцитний характер юриспруденції оцінок у цих авторів.

2. Наукова робота Т. Ріма являє собою перехід від імпліцитної юриспруденції оцінок до експліцитної в рамках школи К. Ларенца, який полягає в тому, що відкриті правові норми можуть бути експліковані і застосовані у формі субсумції.

Подальше дослідження статистики і динаміки юриспруденції оцінок К. Ларенца можливе у напрямку поглибленого аналізу внеску до неї К.-В. Канаріса і Т. Ріма та за рахунок так званої зовнішньої критики юриспруденції оцінок К. Ларенца (Р. Алексі, історики-ревізіоністи тощо).

Список використаної літератури:

1. Лазарев В. В. Пробелы в праве : (вопросы понятия пробелов и критика теории беспробельности права). – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1969. – 95 с.
2. Кленнер Г. От права природы к природе права : пер. с нем. / под ред. Б. А. Куркина ; вступ. ст. Л. С. Мамута. – М. : Прогресс, 1988. – 320 с.
3. Rückert J. Vom „Freirecht“ zur freien „Wertungsjurisprudenz“ - eine Geschichte voller Legende // Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Germanistische Abteilung. – 2008. – Vol. 125. – № 1. – S. 199-255.
4. Кузнецова Т. И. Ораторское искусство в древнем Риме. – Москва : Наука, 1976. – 288 с.
5. Колотилова Н. А. Риторика : навч. посібник. – Київ : Центр учбової літератури, 2007. – 232 с.
6. Ehrlich E. Die juristische Logik // Archiv für die civilistische Praxis. – 1917. – № 115. – S. 125-439.

7. Riebschläger K. Die Freirechtsbewegung zur Entwicklung einer soziologischen Rechtsschule. – Berlin : Duncker & Humblot, 1968. – 124 S.
8. Bydliniski F. Juristische Methodenlehre und Rechtsbegriff. – 2., erg. Aufl. – Wien ; New York : Springer, 1991. – XV, 671 S.
9. Rückert J. Methodik des Zivilrechts - von Savigny bis Teubner. – 3., erweiterte Auflage. – Baden-Baden : Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG, 2017. – 659 S.
10. Бартошек М. Римское право Понятия, термины, определения : [Пер. с чеш.] / Спец. науч. ред., авт. предисл. и коммент. З. М. Черниловский. – М. : Юрид. лит., 1989. – 447, [1] с. : ил.
11. Логіка : підруч. для студ. вищих навч. закладів / В. Д. Титов, С. Д. Цалін, О. П. Невельська-Гордеева та ін. ; за заг. ред. В. Д. Титова. – Харків : Право, 2005. – 208 с.
12. Alexy R. Die logische Analyse juristischer Entscheidungen // R. Alexy, Recht, Vernunft, Diskurs. Studien zur Rechtsphilosophie, Frankfurt/M. 1995. – S. 13-51.
13. Koch H.-J. Juristische Begründungslehre: eine Einführung in Grundprobleme der Rechtswissenschaft / Hans-Joachim Koch ; Helmut Rüssmann. – München : Beck, 1982. – 383 S.
14. Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. – 6., neu bearb. Aufl. – Berlin etc. : Springer, 1991. – XVIII, 494 S.
15. Stammler R. Theorie der Rechtswissenschaft. – Halle a.d.S. : Buchh. des Waisenhauses, 1911. – VII, 851 S.
16. Larenz K. Enzyklopädie der Rechts- und Staatswissenschaft Methodenlehre der Rechtswissenschaft. – Berlin Göttingen Heidelberg : Springer, 1960. – XI, 381 S.
17. Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft: [Studienausgabe] / Canaris C.-W. – 3., neu bearb. Aufl. – Berlin ; Heidelberg : Springer, 1995. – XII, 325 S.
18. Canaris C.-W. Die Feststellung von Lücken im Gesetz eine methodologische Studie über Voraussetzungen und Grenzen der richterlichen Rechtsfortbildung praeter legem. – 2., überarb. Aufl. – Berlin : Duncker und Humblot, 1983. – 219 S.
19. Canaris C.-W. Die Feststellung von Lücken im Gesetz eine methodologische Studie über Voraussetzungen und Grenzen der richterlichen Rechtsfortbildung praeter legem. – Berlin : Duncker & Humblot, 1964. – 219 S.
20. Canaris C.-W. Systemdenken und Systembegriff in der Jurisprudenz entwickelt am Beispiel des deutschen Privatrechts. – 2., ueberarb. Aufl. – Berlin : Duncker und Humblot, 1983. – 169 S.
21. Riehm T. Abwägungsentscheidungen in der praktischen Rechtsanwendung Argumentation, Beweis, Wertung. – München : Beck, 2006. – XVIII, 281 S.

Nastasiichuk O. V. Transition from Implicit to Explicit Jurisprudence of Evaluations: Karl Larenz, Claus-Wilhelm Canaris, Tomas Riehm

The article under studies deals with the issue of transition from implicit jurisprudence of evaluations to explicit one within the framework of research, carried out by the representatives of K. Larenz's School of Legal Philosophy. The objective of the article is to introduce the results of the respective analysis.

In order to achieve the above objective, the article regards the following: firstly, the two types of jurisprudence evaluations; secondly, the implicit and explicit nature of jurisprudence evaluations as the degree of its rationality; thirdly, the description of jurisprudence evaluations of K. Larenz, C.-W. Canaris and T. Riehm from the point of view of its rationality; fourthly, the optimal reception of jurisprudence evaluations.

In the first case, relying on the differentiation between closed and open normative systems, the article under discussion introduces the notions of "closed" and "open" jurisprudence evaluations. Further on, it indicates that jurisprudence evaluations in K. Larenz's School are open (free, constructive and productive).

In the second case, it is essential to outline that the implicit and explicit nature of jurisprudence evaluations are associated with the degrees of rationality of law (minimum and maximum respectively). It is also claimed within the issue that rationality of law involves two aspects, which may be distinguished either through traditional correlation "interpretatio – applicatio" (interpretation – enforcement of law) or through a correlation "quaestio juris – subsumption" (a question of law - legal syllogism).

In the third case, the article under studies proves that K. Larenz, C.-W. Canaris and T. Riehm do not apply a significant transition from implicit to explicit jurisprudence of evaluations, in terms of a question of law. However, this transition definitely takes place in T. Riehm's works, in terms of "subsumption".

In the fourth case, the article emphasizes on the advantages of the possibility of reception of jurisprudence of evaluations, as well as offers T. Riehm's interpretation of jurisprudence of evaluations as a basis, with the involvement of some achievements of K. Larenz and C.-W. Canaris.

Key words: *Karl Larenz, jurisprudence of evaluations, rationality of law, a question of law, subsumption.*